

Nr 5.

Ankom till riksdagens kansli den 24 april 1934 kl. 5 e. m.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande, nr 5, i anledning av motioner, som i syfte att motverka arbetslösheten väckts angående åtgärder för begränsning inom statlig eller kommunal förvaltning av bisyssleväsendet, det s. k. dubbeltjänstsystemet m. m.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott har till behandling i ett sammanhang upptagit följande inom andra kammaren väckta och till utskottet hänvisade motioner, nämligen

nr 29 av herr *Nyblom m. fl.*, vari hemställts att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om en utredning rörande omfattningen av gifta kvinnors anställning i statlig och kommunal tjänst — även omfattande de statsunderstödda skolornas lärarepersonal — samt rörande möjligheterna att genom särskild förtidspensionering eller på annat sätt förmå de gifta kvinnorna att frånträda sina tjänster;

nr 146 av herr *Weijne*, vari föreslagits att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utredning angående möjlighet att bereda unga arbetslösa anställning genom att lämna rätt åt i statlig eller eljest allmän tjänst anställda befattningshavare, särskilt gifta kvinnor, att få sin tjänstgöringsskyldighet minskad t. ex. till hälften med motsvarande avdrag å avlöningsförmåner, samt att Kungl. Maj:t därefter för riksdagen måtte framlägga de förslag, vartill utredningen kan föranleda;

nr 366 av herr *Bengtsson i Kullen*, vari hemställts att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om förslag till åtgärder för en begränsning av bisyssloväsendet inom statsförvaltningen ävensom om utredning i frågan rörande äkta makars samtidiga anställning i statstjänst;

nr 368 av herr *Meyerhöffer m. fl.*, vari hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära skyndsamt utredning om möjligheterna av att lindra den nuvarande stora arbetslösheten bland landets ungdom genom

1. Införande av restriktiva bestämmelser för statlig pensionärs rätt att efter uppnådda sextio år antaga eller inneha avlönad tjänst av den omfattningen, att annan person skulle kunna försörja sig på den.

2. Eventuell sänkning av pensionsåldern — eller om detta ställer sig för kostsamt — förtidspensionering i större omfattning av tjänstemän, som fått sin arbetsförmåga nedsatt genom försvagad hälsa.

3. Införande av bestämmelser för begränsning av gift kvinnas rätt att inneha statstjänst.

4. Införande av bestämmelser för begränsning av statstjänstemans rätt att inneha mer än en avlönad befattning; samt

5. Uppgörande av förslag till organisation av en särskild propagandatjänst under socialstyrelsen, vars uppgift skulle vara att i samarbete med fackföreningar, tjänstemannasammanslutningar, det enskilda näringslivets organ, arbetsförmedlingar och pressen söka verka för en så vitt möjligt allmän tillämpning av kommitténs rekommendationer till lindrande av ungdomsarbetslösheten;

nr 488 av herr *Sandström m. fl.*, vari hemställts att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en förutsättningslös utredning om betydelsen ur arbetslöshetssynpunkt av olika former av dubbeltjänster m. m.;

nr 489 av herr *Hage m. fl.*, vari hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta fortast möjligt utreda, huruvida och i vilken mån den av 1933 års statsrevisorer gjorda utredningen rörande förefintligheten av bisysslor och dubbeltjänster vid statens institutioner bör ytterligare kompletteras för erhållande av en så långt möjligt fullständig och tillförlitlig grundval för bedömande av omfattningen just nu vid statens verk och företag av det s. k. bisysslesystemet, samt att Kungl. Maj:t på grundvalen härav ävensom med hänsyn till den befintliga arbetslösheten måtte vidtaga de åtgärder av i motionen antytt slag, vartill utredningen kan giva anledning; samt

nr 502 av herr *Andersson* i Stockholm *m. fl.*, vari föreslagits att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till regeringen hemställa om omedelbara och effektiva åtgärder till förhindrande av dubbelanställningar och mångsyssleri bland statens tjänstemän samt att vid tillsättande av kommittéer och sakkunniga hänsyn måtte tagas till de synpunkter som i motionen anförts.

Beträffande de skäl, som åberopats till stöd för sålunda gjorda yrkanden, får utskottet hänvisa till motionerna.

Historik.

Bland de spørsmål, som upptagits till behandling i de föreliggande motionerna, vilka samtliga hava det gemensamt att de åsyfta ett motverkande av arbetslösheten genom införandet med avseende å statliga eller kommunala befattningshavare eller pensionärer av föreskrifter innebärande en begränsning av rätten eller plikten att utöva förvärvsarbete, intaga frågan om statstjänstemännens bisysslor och frågan om gift kvinnas rätt att inneha allmän tjänst främsta rummet. Dessa två frågor hava även tidigare vid upprepade tillfällen varit föremål för uppmärksamhet från statsmakternas sida.

Bisyslefrågan. Frågan om statstjänstemännens rätt att vid sidan av sin egentliga tjänst bedriva annan verksamhet synes i vårt land vara nästan jämnåldrig med tillkomsten av en ordnad statsförvaltning. Ehuru förbud mot förening av statsämbeten med andra tjänster icke saknades i äldre tider, synes dock bisyslefrågan i dess nutida gestalt hava blivit aktuell först efter mitten av 1800-talet. Sedan dess ha framträtt strävanden att dels indirekt genom ökning av arbetstiden och dels direkt genom restriktiva bestämmelser beskära möjligheterna för statstjänstemän att vid sidan av tjänsten innehava andra sysslor eller bedriva annat förvärvsarbete. Bakom utvecklingen, vilken i stort sett framdrivits av riksdagen i samband med löne-reglering, synes i huvudsak ha legat tvenne motiv, nämligen å ena sidan statsverksamhetens utvidgning och därav följande ökade krav på tjänstemännens tid och intresse och å andra sidan framväxandet inom allt flera verksamhetsområden utav kårer av fria yrkesutövare med anspråk på arbete och bärning. Beträffande den närmare gången av den historiska utvecklingen på ifrågavarande område tillåter sig utskottet hänvisa till redogörelser, vilka finnas intagna i 1925 års statsrevisorers berättelse sid. 212 o. f. samt i ett av särskilt tillkallade utredningsmän år 1928 avgivet betänkande med utredning och förslag angående statstjänstemännens bisysslor (Statens offentl. utr. 1928: 14).

Nu gällande bestämmelser i förevarande avseende datera sig i allt väsentligt från år 1907, då frågan kom under riksdagens bedömande genom Kungl. Maj:ts proposition, nr 100, angående ny avlöningsstat för statskontoret. I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag och riksdagens beslut erhöll den i avlöningsvillkoren förekommande bestämmelsen om innehav av befattning eller uppdrag vid sidan av tjänsten beträffande såväl statskontoret som övriga centrala förvaltningsmyndigheter, för vilka statskontoret i detta hänseende fick tjäna till förebild, följande innehåll: Med ordinarie befattning i vederbörande ämbetsverk finge icke förenas annan tjänst å rikets, riksdagens eller kommuns stat. Med sådan ordinarie befattning finge ej heller förenas vare sig uppdrag såsom ordförande eller ledamot i styrelse för verk eller bolag, som vore försett med oktroy av Kungl. Maj:t eller blivit såsom aktiebolag registrerat, eller befattning såsom tjänsteman i sådant verk eller bolag eller annan tjänstebefattning av vad slag som helst, så framt ej, vad anginge chef eller ledamot, Kungl. Maj:t och, vad anginge innehavare av annan befattning, vederbörande verk, på därom gjord framställning och efter prövning att ifrågavarande uppdrag eller tjänstebefattning icke kunde anses inverka hinderligt för tjänstgöringen, funne uppdraget eller befattningen kunna få tills vidare mottagas och behållas.

Vid de år 1919 och närmast följande år vidtagna, ännu gällande löne-regleringarna för kommunikationsverken och den civila statsförvaltningen m. m. fingo i de olika avlöningsreglementena de ovan angivna, omkring år 1907 fastställda föreskrifterna om förening av tjänster m. m. inflyta i

huvudsak oförändrade. Endast den ändringen har vidtagits, att ordinarie befattning numera kan, efter medgivande av Kungl. Maj:t och riksdagen, förenas med annan tjänst å kommuns stat. För försvarsväsendet gäller, med några mindre undantag, enahanda stadganden.

Förutom nu berörda generella stadganden angående befattningar och uppdrag vid sidan av statstjänsten förefinnas beträffande särskilda befattningshavaregrupper särbestämmelser i ganska stor omfattning. Dessa bestämmelser åsyfta i flertalet fall att i viss utsträckning hindra tjänsteman från att åtaga sig sådana befattningar och uppdrag vid sidan av statstjänsten, som ligga inom vederbörande myndighets verksamhetsområde, medan de i andra fall synas bottna i åsikten, att viss enskild verksamhet ej står väl tillsammans med den ifrågavarande tjänsten. Föreskrifterna äro i regel meddelade av Kungl. Maj:t i samband med utfärdande av avlöningsreglemente eller instruktion för vederbörande grupp av befattningshavare, men exempel finnas även på att särskilt de affärsdrivande verken inryckt stadganden av denna art i sina tjänsteordningar och disciplinstadgar. En utförlig redogörelse för bestämmelser av här berörd art återfinnes i det ovan omnämnda sakkunnigebetänkandet angående statstjänstemännens bisysslor sid. 50 o. f.

Beträffande den omfattning, i vilken statstjänstemän vid sidan av tjänsten inneha andra befattningar och uppdrag, hava vid olika tillfällen särskilda, mer eller mindre omfattande undersökningar verkstälts. På därom av 1895 års riksdag i anledning av väckt motion gjord framställning föranstaltade sålunda Kungl. Maj:t om utredning, dels i vilka fall och i vilken omfattning statstjänster av olika lönegrader voro förenade med andra tjänstebefattningar, dels ock i vad ordning frågan om tillstånd till sådan förening av tjänster plägade av vederbörande prövas. Vid denna utredning, vilken år 1897 utkom av trycket under titeln »Sammandrag av avgivna redogörelser rörande förening av statstjänst med annan tjänstebefattning, för vilken lön eller arvode erhållits», medtogos emellertid ej sådana uppdrag som ordförandeskap, ledamotskap eller revisorskap i styrelser för bolag och föreningar (utom sådan av mera allmän natur samt bankbolag) eller medborgerliga uppdrag eller andra, kortvariga allmänna uppdrag.

Med anledning av krav, som vid upprepade tillfällen framstälts på ökade arbetskrafter vid statsförvaltningen, verkställde 1922 års statsrevisorer en undersökning avsedd att belysa, i vilken utsträckning befattningshavare i statens tjänst jämte statstjänsten innehade andra sysslor. Denna undersökning omfattade följande verk och myndigheter: högsta domstolen, regeringsrätten, nedre justitierevisionen, rikets hovrätter, justitiestaten å landet, vattendomsstolarna, försäkringsrådet, socialstyrelsen, pensionsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, kammarrätten, kontrollstyrelsen, kommerskollegium, patent- och registreringsverket, armé- och marinförvaltningarna, länsstyrelserna (jämväl överståthållarämbetet) med landsstaten, domänstyrelsen samt järnvägsstyrelsen och järnvägstaten med undantag för

lägre befattningshavare. De infortrade uppgifterna avsågo att giva besked om varje under år 1921 vid sidan av den ordinarie statstjänsten innehavd befattning eller uppdrag av fast eller tillfällig natur samt avlönat av statsmedel eller eljest av offentlig natur, ävensom uppdrag såsom ordförande eller ledamot i styrelse för verk eller bolag, försett med Kungl. Maj:ts oktroj eller registrerat såsom aktiebolag, eller befattning såsom tjänsteman i sådant verk eller bolag eller annan tjänstebefattning av vad slag det vara månne. Av undersökningen framgick rörande förhållandena inom justitiestaten, de centrala ämbetsverken och länsstyrelserna med landsstaten, att av där anställda 2 329 befattningshavare 1 189 eller omkring 50 % innehade bisysslor av olika slag. I fråga om justitiestaten och de centrala verken voro de, som innehade bisysslor, färre än de, som icke voro försedda med dylika sysslor. Inom länsstyrelserna och landsstaten var förhållandet omvänt, i det att antalet befattningshavare med bisysslor uppgick till nära det dubbla av antalet tjänstemän utan bisysslor. Statsrevisorerna konstaterade i sitt utlåtande, att bisysslor, ofta av omfattande beskaffenhet, innehades av befattningshavare i chefsställning. Vidare anmärktes, att särskilt i fråga om länsstyrelsernas personal bisysslor och uppdrag innehades i en utsträckning, som icke kunde anses önskvärd. Även framhölls att nära nog samtliga chefer för de ämbetsverk, till vilka undersökningen utsträckts, i synnerligen stor omfattning innehade uppdrag såsom ordförande eller ledamöter i bolagsstyrelser eller ock anställning såsom tjänstemän i bolag. Bolagen hade ofta sin verksamhet på sådana områden, som berörde vederbörandes förvaltningsområden. De påpekade förhållandena funno revisorerna ur flera synpunkter förkastliga. Såväl med hänsyn till en möjlig kollision mellan statens och enskilda intressen som ock för bibehållandet i största utsträckning åt staten av tjänstemannens odelade arbetskraft syntes en effektiv kontroll böra av vederbörande utövas å av tjänstemännen innehavda bisysslor. För länsstyrelsernas vidkommande borde uppmärksammas att icke uppdrag såsom ordförande och ledamöter i beskattningsnämnder tilldelades underlydande tjänstemän i större omfattning, än som av omständigheterna med nödvändighet påkallades. I den utsträckning som dylika uppdrag nu lämnades länsstyrelserna underställda tjänstemän, måste vederbörandes arbete bliva eftersatt och följaktligen behov uppstå av ökade arbetskrafter.

Närmast i syfte att utröna, huruvida och i vad mån de påpekanden, som gjorts av 1922 års statsrevisorer, vunnit beaktande, beslöto 1925 års statsrevisorer att återupptaga och i väsentligt utvidgad form fullfölja den av dessa verkställda undersökningen. Denna utsträcktes nu till att omfatta, förutom tidigare berörda verk och myndigheter, även statsdepartementen, riksförsäkringsanstalten, bank- och fondinspektionen, generaltullstyrelsen, skolöverstyrelsen, lantbruksstyrelsen jämte statskonsulenterna samt försäkringsinspektionen ävensom generalpoststyrelsen, telegrafstyrelsen, vattenfalls-

styrelsen, skogsstaten, tullstaten, domkapitlen, armén och marinen samt riksbanken och dess avdelningskontor. Av hit hörande befattningshavare medtogos dock endast sådana av högre grad, varvid gränsen nedåt i regel drogs vid lönegraderna B20 till B15 eller motsvarande enligt gällande avlöningsreglementen. Även undersökningens innehåll utökades i så måtto, att revisorerna nu önskade erhålla upplysning jämväl om annat förvärvsarbete vid sidan av tjänsten än det, som blivit föremål för 1922 års utredning. Avgivandet av uppgifter av sistnämnda slag blev dock i viss mån frivilligt. Den övervägande delen av tjänstemännen lämnade emellertid uppgifter även om sådant förvärvsarbete. Av nu ifrågasvarande utredning, vilken avsåg tiden 1 juli 1924—30 juni 1925, framgick att 41,2 % av de 5 215 befattningshavare, som undersökningen omfattade, voro försedda med bisysslor. Flertalet av dessa innehade allenast en sådan syssla. Särskilt inom länsstyrelserna och fögderiförvaltningen samt även, ehuru i mindre grad, inom statsdepartementen och de centrala verken var emellertid antalet av dem, som med sin tjänst förenade flera bisysslor, i och för sig avsevärt högt. Särskilt florerade mångsyssleriet bland befattningshavare på de mera framskjutna posterna. Revisorerna uttalade, att de gjorda iakttagelserna hade bibragt dem den uppfattningen, att hänsynen till de alltjämt aktuella strävandena till förenklingar och besparingar i statsförvaltningen och vikten av att statens befattningshavare vid handläggandet av sina tjänsteåligganden intoge en av obehöriga hänsyn fullt oberoende ställning påkallade vidtagandet av en ingående och allsidig utredning beträffande ifrågasvarande spörsmål i hela dess vidd.

Med anledning av statsrevisorernas uttalanden i frågan hemställde 1926 års riksdag på förslag av statsutskottet (utlåtande nr 145) i skrivelse till Kungl. Maj:t, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om en allsidig utredning angående den utsträckning, i vilken statstjänstemän vid sidan av statstjänsten innehade andra sysslor eller yrkesmässigt bedreve annat förvärvsarbete, även som angående de frågor, som därmed ägde samband, samt för riksdagen framlägga berörda utredning och det förslag, vartill densamma måtte föranleda.

Den sålunda begärda utredningen uppdrogs därefter åt särskilda utredningsmän, vilka den 18 juni 1928 avgåvo sitt förut omnämnda *betänkande med utredning och förslag angående statstjänstemännens bisysslor* (Statens offentliga utredningar 1928: 14). En på utredningsmännens initiativ verkställd statistisk undersökning angående statstjänstemännens bisysslor hade då förut utgivits av trycket i serien socialstatistik.

Av utredningsmännens uttalanden må här återgivas följande:

Den verkställda statistiska undersökningen syntes bekräfta det uttalande, som gjorts av 1925 års statsrevisorer, nämligen att de svenska statstjänstemännen i betydande utsträckning innehade befattningar och uppdrag eller

bedreve annan sysselsättning i förvärvssyfte vid sidan av statstjänsten. Särskilt gällde detta i fråga om de högre tjänstemännen, av vilka enligt båda utredningarna inemot hälften vore försedda med bisysslor. Bisysslefrågan framträdde också egentligen som en de högre tjänstemännens fråga. Medan bland lägre befattningshavare, med undantag för ett par speciella kategorier, sysslor och uppdrag vid sidan av tjänsten mera förekomme hos enstaka individer, kunde man beträffande de högre tjänstemännen härvidlag tala om en gruppföreteelse, låt vara att bisysslefrekvensen ställde sig rätt skiljaktig inom olika förvaltningsgrenar och befattningshavaregrupper. Den i ögonen fallande olikheten härvidlag mellan högre och lägre funktionärer, vilken jämväl syntes återfinnas inom kommunalförvaltningen och inom det enskilda näringslivet, torde blott till en del bero på att de förra mera eftersträvade extraarbete och hade lättare att förena sådant med sin tjänst. Betydelsefullare vore tillgången på bisysslor av olika slag och tjänstemännens förmåga att bestå i konkurrensen med fria yrkesutövare och andra. Det låge i sakens natur, att i stort sett den tjänsteman, som representerade specialkunskaper och ledareförmåga, härvidlag bleve vida gynnsammare ställd än den som icke förfogade över särskilda insikter och blott kunde utföra rutinarbete. — De uppgifter, som i syfte att göra jämförelser kunnat erhållas från andra verksamhetsområden, kunde visserligen icke läggas till grund för direkta siffermässiga sammanställningar, men de syntes oförtydligt giva vid handen, att Sveriges statsförvaltning i förevarande avseende knappast syntes intaga någon mera markerad särställning, vare sig man jämförde densamma med kommunalförvaltning i vårt eget land eller med administrationen i våra grannländer. — Vid den verkställda statistiska undersökningen hade man sökt icke blott att räkna bisysslorna utan även att väga dem efter deras betydelse ur arbetssynpunkt. Omräknade man bisysslorna till fulltidssysslor, komme man till ett tal av cirka 1 600 sådana. Denna siffra finge dock ej tagas som mått på det antal nya »levebröd», som skulle kunna förväntas genom en fullständig avveckling av nu förefintliga bisysslor, ty föreliggande uppgifter om dessas art gäve vid handen, att dessa blott i relativt ringa utsträckning torde kunna omvandlas till huvudsysslor. — Efter noggrant övervägande av alla de fakta och uppgifter, som stått till förfogande för bedömande av, huru det för närvarande förhölle sig med statstjänstemännens bisysslor i vårt land, hade utredningsmännen kommit till den uppfattningen, att förhållandena på förevarande område icke vore av den art, att de kunde anses påkalla omedelbara åtgärder av mera genomgripande natur. I fråga om enstaka tjänstemän och grupper av sådana hade dock undersökningen ådagalagt en sådan anhopning av befattningar och uppdrag vid sidan av tjänsten, att det kunnat bliva föremål för tvekan, om vederbörande mäktat i erforderlig utsträckning ägna sin arbetskraft åt den uppgift, för vilken staten betalade honom lön. — Även om den nuvarande situationen på förevarande område ej direkt gäve anledning till oro, så vore densamma dock ej av den art, att den borde oförändrad bestå jämväl i framtiden. I likhet med vad från Kungl. Maj:ts och riksdagens sida uttalats vid åtskilliga tillfällen under frågans tidigare långvariga behandling, ville även utredningsmännen framhålla, att statstjänstemännens sysslor och uppdrag utom tjänsten måste, åtminstone i den mån de hade karaktären av förvärvsarbete, övervägande anses som en olägenhet, vilken man borde söka att i görligaste mån successivt inskränka vid framtida förvaltningsreformer och lönerogleringar under fullföljande av i stort sett samma medel och metoder, som ditintills tillämpats på detta område.

Utredningsmännens betänkande utmynnade i vissa förslag, bland annat att den i flertalet avlöningsreglementen ingående allmänna bestämmelsen om förening av tjänster m. m. skulle erhålla följande ändrade avfattning:

1. Med ordinarie befattning må icke förenas annan tjänst å rikets eller riksdagens stat, ej heller, utan att sådant medgivits genom beslut av Kungl. Maj:t och riksdagen, å kommuns stat.

2. Med mindre Kungl. Maj:t eller, vad angår tjänsteman, som utnämnes av annan myndighet, ifrågavarande myndighet, uppå skriftlig ansökan och efter prövning, att sådant ej inverkar hinderligt för utövande av stats-tjänsten, därtill för viss tid beviljar tillstånd, må ej heller med ordinarie befattning förenas:

uppdrag såsom ordförande eller ledamot i styrelse för verk, bolag, förening eller inrättning, som driver bank- eller försäkringsrörelse eller vars verksamhet eljest har huvudsakligen ekonomiskt syfte;

befattning såsom tjänsteman i verk, bolag, förening eller inrättning, som ovan sagts; eller

annan tjänstebefattning av vad slag det vara må eller därmed jämförligt uppdrag.

Utredningsmännens betänkande överlämnades av Kungl. Maj:t till 1928 års lönekommitté, som därefter i sitt den 21 juli 1930 avgivna betänkande med förslag till allmänt avlöningsreglemente för ordinarie tjänstemän, tillhörande den civila statsförvaltningen (Statens offentliga utredningar 1930: 17) i förevarande avseende föreslagit följande bestämmelser:

1. Med befattning, som avses i detta reglemente, må icke förenas annan ordinarie tjänst å rikets, riksdagens eller kommuns stat, så framt icke Kungl. Maj:t och riksdagen beträffande viss befattning annorlunda beslutat.

2. Erforderliga föreskrifter därom, att tjänsteman vid visst verk eller innehavare av viss befattning icke må åtaga sig uppdrag eller utöva verksamhet av beskaffenhet att icke böra förenas med hans ordinarie tjänst, meddelas av Kungl. Maj:t.

3. Tjänsteman, som utom sin ordinarie tjänst eljest innehar eller avser att åtaga sig bisyssla, skall, i den ordning Kungl. Maj:t föreskriver, göra skriftlig anmälan därom till vederbörande myndighet.

Med bisyssla förstås härvid befattning i allmän eller enskild tjänst, varaktigt eller mera tidskrävande tillfälligt uppdrag samt yrkesmässigt bedriven verksamhet.

4. Prövas bisysslan inverka hinderligt för statstjänstens utövande, och är icke fråga om befattning eller uppdrag, som tjänstemannen erhållit av Kungl. Maj:t eller med Kungl. Maj:ts medgivande, eller om ledamotskap av riksdagen, skall förbud för honom meddelas att med den ordinarie tjänsten förena ifrågavarande bisyssla. Tjänsteman må dock icke utan tvingande skäl förvägras att åtaga sig offentligt uppdrag.

5. För tid, varunder tjänsteman av bisysslan helt eller delvis hindras att bestrida sin tjänst, skall han göra framställning om tjänstledighet i motsvarande omfattning.

1928 års lönekommittés ovannämnda betänkande har ännu icke företagits till slutlig prövning.

Frågan om statstjänstemännens bisysslor har slutligen upptagits till förnyad granskning av 1933 års statsrevisorer ehuru delvis efter andra linjer och i annat syfte än vad tidigare varit fallet. Revisorerna hava sålunda ansett sig böra bland de utvägar, som undersökts för att finna lindring i rådande arbetslöshet bland tjänstemän och därmed likställda, ånyo pröva frågan om bisysslorna för att bland annat utröna, huruvida inom detta område något vore att vinna. För ändamålet hava revisorerna införskaffat uppgifter avseende befattningshavare vid följande verk och inrättningar: socialstyrelsen, pensionsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, bank- och fondinspektionen, skolöverstyrelsen (i fråga om lärarpersonalen vid de allmänna läroverken i Stockholm), patent- och registreringsverket, statens provningsanstalt, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Värmlands, Kopparbergs och Jämtlands län med underlydande fögderiförvaltningar, postverket (ifråga om personalen i Stockholm) samt domänstyrelsen (ej skogsstaten). Beträffande resultaten av den verkställda undersökningen hänvisas till § 42 i revisorernas berättelse. Ur revisorernas i frågan gjorda uttalande må här återgivas följande.

Undersökningen hade givit vid handen, att ett jämförelsevis stort antal befattningshavare innehade bisysslor och att detta särskilt vore förhållandet inom länsstyrelserna och fögderiförvaltningarna, där bisysslor allmänt förekomme. Beträffande övriga undersökta tjänstemannagrupper syntes innehavet av bisysslor vara av proportionsvis mindre omfattning. Rådande förhållanden på det ekonomiska området syntes här hava i viss mån föranlett, att en minskning i fråga om innehavet av bisysslor inträtt. Inom länsstyrelserna och fögderiförvaltningarna innehade i det närmaste 70 % av alla befattningshavare bisysslor, och antalet dylika för varje befattningshavare, som hade sådana sysslor, uppginge i medeltal till 3. Det förefölle revisorerna, som om dessa siffror vore oproportionerligt höga. Inom de undersökta ämbetsverken vore innehavet av bisysslor visserligen ganska allmänt, men procenttalet uppginge icke tillnärmelsevis till det för länsstyrelserna angivna. Beträffande postverkets personal förekomme bisysslor endast i ganska ringa utsträckning. Ifråga om Stockholmsläroverken åter vore antalet bisysslor ganska stort, i det att 68 % av de ordinarie lärarna innehade dylika sysslor.

Ett stort antal tjänstemän inom de högsta lönegraderna hade erhållit sina uppdrag av Kungl. Maj:t eller annan myndighet, och dessa uppdrag vore merendels av offentlig natur. I åtskilliga fall vore också dessa uppdrag att betrakta såsom rena honnörsposter. Befattningshavare i mellangraderna hade i vissa fall bisysslor i ganska stor utsträckning, och åtskilliga av dessa bisysslor, särskilt vad länsstyrelserna och fögderiförvaltningen beträffade, syntes vara av den art, att de borde kräva längre eller kortare tids tjänstledighet från den ordinarie tjänsten. Detta torde närmast gälla tjänstemän,

som var och en innehade flera taxeringsuppdrag eller som bestrede tjänster inom städernas uppbördsväsende.

Enligt revisorernas mening vore det självklart, att åtskilliga bisysslor, särskilt uppdrag av förtroendekaraktär, icke gärna kunde överlämnas åt arbetslösa, men å andra sidan torde det icke böra möta oöverstigliga svårigheter att vidtaga sådana åtgärder, att vissa bisysslor kunde överlätas på personer, lämpade för fullgörande av arbetsuppgifter inom ett fack, där arbetslöshet för närvarande vore rådande. Revisorerna tänkte härvid på uppdrag såsom allmänna ombud i sparbanker, kontrollanter m. m. Det syntes nämligen ingalunda självklart, att just länsstyrelsens befattningshavare, som nu i regel innehade dessa sysslor, vore speciellt lämpade för dylikt arbete. Revisorerna gjorde även gällande, att det icke vore nödvändigt, att såsom fallet varit hos länsstyrelserna och vissa ämbetsverk i Stockholm, låta den kvinnliga personalen utföra övertidsarbete och särskilt arbete för kommittéer och sakkunnigas räkning. Detta arbete syntes i många fall hava utan någon olägenhet kunnat anförtros åt personer, som icke varit fast knutna till statsförvaltningen. Tillämpandet av detta förfaringssätt skulle förvisso i sin mån inverka på arbetslösheten bland kontorsutbildad kvinnlig personal. Revisorerna ville även fästa uppmärksamheten på, att ofta mycket arbetskrävande uppdrag av viss myndighet lämnades en befattningshavare, vilket uppdrag av såväl denne själv som myndigheten i fråga betraktades såsom varande av offentlig karaktär, på grund varav vederbörande befattningshavare ansåge sig kunna utföra arbetet under fastställd tjänstetid, utan att tjänstledighet behövde begäras från den ordinarie befattningen. Revisorerna hade vid sin granskning funnit, att det vore nödvändigt att i nämnda häseende genomföra en effektivare kontroll.

Här må till slut nämnas, att *allmänna civilförvaltningens lönenämnd* och *kommunikationsverkens lönenämnd* avgivit gemensamt yttrande i anledning av statsrevisorernas uttalanden i den förevarande frågan och däri bland annat anført, att nämnderna icke kunde förorda några direkta författningsföreskrifter utöver vad som föreslagits av 1928 års lönekommité, men att det ville synas att vad revisorerna anført gäve vid handen, att tillämpningen av gällande bestämmelser inom åtskilliga grenar av statsförvaltningen vore sådan, att det kunde anses vara påkallat att vidtaga särskilda åtgärder för att bereda arbetstillfällen åt därför skickade arbetslösa. Emellertid läte det sig icke göra att enbart på grundval av den utav revisorerna förebragta utredningen vidtaga några direkta åtgärder i sådant syfte. Härför erfordrades en allsidig och ingående undersökning.

Frågan om gift kvinnas anställning i statens tjänst är av betydligt yngre datum än frågan om statstjänstemännens bisysslor. Rörande tillkomsten av nu gällande regler i denna fråga må här återgivas följande.

Vid 1921 års riksdag genomfördes sådan ändring av grundlagarna, att hinder för kvinnas utnämmande och befordrande till statstjänster i regel ej vidare skulle möta. Frågan hade emellertid ej därigenom vunnit slutgiltig lösning, enär enligt den nya lydelsen av 28 § regeringsformen förutsattes, att kvinnas utnämning och befordran skulle ske enligt av Konung och riksdag

godkända grunder. Sedermera framlade Kungl. Maj:t för 1922 års riksdag proposition, nr 241, med förslag till lag innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag. Lagförslaget innehöll en allmän regel om kvinnas principiella likställighet med man i fråga om behörighet att innehava statstjänst; därtill hade fogats bestämmelser om de särskilda fall, i vilka densamma ej skulle gälla. Regeln skulle även tillämpas i fråga om kvinnas behörighet att innehava annat allmänt uppdrag. Förslaget innehöll icke någon föreskrift om gift kvinnas ställning i statstjänsten och avsåg följaktligen att genomföra full likställighet mellan gifta och ogifta kvinnor. Kungl. Maj:ts förslag tillstyrktes av sammansatta stats- och första lagutskottet, utlåtande nr 7, dock med den avvikelsen, att lagen icke skulle träda i kraft, förrän de kvinnliga statstjänarnas avlönings- och pensionsfrågor blivit lösta. Propositionen blev emellertid avslagen av första kammaren.

Vid 1923 års riksdag framlade Kungl. Maj:t genom proposition nr 40 i huvudsak samma förslag. I fråga om lagens ikraftträdande hade emellertid upptagits det av utskottet vid föregående riksdag förordade förslaget. I huvudsaklig överensstämmelse med Kungl. Maj:ts förslag vann frågan vid denna riksdag sin lösning, och den 22 juni 1923 utfärdades lag innefattande bestämmelser angående kvinnas behörighet att innehava statstjänst och annat allmänt uppdrag, den s. k. behörighetslagen.

Beträffande de kvinnliga statstjänarnas avlönings- och pensionsförhållanden framlades förslag genom statsverkspropositionen till 1925 års riksdag och, sedan riksdagen fattat beslut såväl härom som angående behörighetslagens ikraftträdande, stadgades genom lag den 12 juni 1925, att behörighetslagen skulle träda i kraft den 1 juli samma år.

Redan vid 1925 års riksdag hade emellertid i väckt motion, II: 229, hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och i vad mån en begränsning av gift kvinnas rätt att innehava statstjänst och allmänt uppdrag måtte, för tillgodoseende av mäns och ogifta kvinnors berättigade anspråk på arbetsutkomst, kunna äga rum, och att Kungl. Maj:t därefter måtte för riksdagen framlägga de förslag, som av utredningen kunde föranledas. Förslaget avstyrktes dock av första lagutskottet, utlåtande nr 9, bland annat enär det syntes utskottet uteslutet, att riksdagen, så kort tid efter behörighetslagens antagande och innan densamma ens trätt i kraft, skulle frånfalla den intagna ståndpunkten i fråga om lika behörighet för gifta och ogifta kvinnor att innehava statstjänst och ifrågasätta undantagsbestämmelser i fråga om de förra. Motionen föranledde ej heller någon riksdagens åtgärd.

I sak samma yrkande framfördes även vid 1926 års riksdag genom motionerna II: 26 och II: 201. Motionerna avstyrktes av andra kammarens femte tillfälliga utskott (utl. nr 7), som till stöd därför anförde, bland annat, följande.

De i motionerna påtalade svårigheterna och olägenheterna hade givetvis varit förutsedda vid genomförandet av den ifrågavarande lagstiftningen, men man borde icke, på grund av att de gjorde sig särskilt gällande under rådande förhållanden, övergiva likställighetsprincipen. Det skulle vara en utomordentlig åtgärd, om riksdagen, redan innan verklig erfarenhet vunnits om behörighetslagens praktiska verkningar, ifrågasatte åtgärder för dess åtminstone partiella upphävande. I avsevärt antal fall vore gifta kvinnors tjänsteställning beroende av verkligt ekonomiskt behov, och för dylika fall avsåge motionerna icke inskränkning i rätten att inneha statstjänst. Men vederbörande myndigheter skulle ställas inför nästan olösliga uppgifter, om de vid prövning av befordringsfrågor skulle i fråga om gifta kvinnor taga hänsyn till, förutom förtjänst och skicklighet, även rent personliga förhållanden. Stor vikt fästes även vid att frågan om gift kvinnans anställning utom hemmet vore aktuell icke blott i fråga om statstjänst utan även beträffande gifta kvinnors förvärvsarbete utom hemmet på det privata området. Därest staten som landets största arbetsgivare skulle inskrida mot gifta kvinnors anställning, kunde det antagas, att detta skulle tagas till exempel i fråga om kommunal anställning samt på privata områden och därigenom medföra vidare konsekvenser än motionärerna tänkt sig.

Motionerna föranledde icke till någon åtgärd.

Vid 1927 års riksdag förelades frågan om begränsning av gifta kvinnors anställning i statens tjänst ånyo riksdagen genom motionerna II: 256 och II: 262. I den sistnämnda motionen förutsattes dock, att behörighetslagen skulle bibehållas oförändrad. Vederbörande utskott, andra kammarens femte tillfälliga, verkställde nu viss utredning i syfte att belysa, dels huruvida efter behörighetslagens ikraftträdande någon större tillströmning av gifta kvinnor till statstjänst kunnat förmärkas, och dels huruvida stöd funnes för antagandet, att gifta kvinnors avgång ur tjänst skulle bli större, om åt dem lämnades rätt att återinträda i tjänst vid eventuellt änkestånd eller skilsmässa. Undersökningen omfattade följande verk, nämligen generalpoststyrelsen, järnvägsstyrelsen, kontrollstyrelsen, patent- och registreringsverket, pensionsstyrelsen, skolöverstyrelsen, socialstyrelsen, telegrafstyrelsen, vattenfallsstyrelsen och riksförsäkringsanstalten. Av densamma framgick att av 4 388 kvinnliga befattningshavare 276 eller 6,3 % voro gifta med statstjänstemän och 507 eller 11,6 % med andra än statstjänstemän. Enligt utskottet syntes utredningen utvisa, att någon större tillströmning av gifta kvinnliga sökande till statstjänster ej förmärkts sedan behörighetslagen trädde i kraft; att vissa svårigheter kunde befaras vid eventuellt beredande av plats åt änka eller frånskild kvinna, som tidigare vid giftermål avgått ur tjänst; samt att antalet gifta kvinnor — särskilt sådana som vore gifta med statstjänstemän — icke vore så stort som i allmänhet antoges. På hemställan av utskottet (utlåtande nr 4) föranledde motionerna icke till någon åtgärd.

Frågan återkom därefter i något förändrad form vid 1931 års riksdag, då i motion II: 51 hemställdes, att riksdagen ville besluta att i skrivelse hos Kungl. Maj:t anhålla dels om en förutsättningslös utredning, huruvida och i vad mån, bl. a. för bättre tillgodoseende av mäns och ogifta kvinnors behov

av arbetsutkomst, åtgärder kunde vidtagas i syfte att uppmuntra kvinnliga tjänstemän till frivillig avgång ur statstjänst vid giftermåls ingående, dels ock om framläggande för riksdagen av de förslag, som av utredningen kunde föranledas. I motionen framhölls bland annat, att år 1927 vid postverket funnos 691 ordinarie kvinnliga befattningshavare, av vilka 125 eller 18,1 % voro gifta. Motsvarande tal år 1931 voro resp. 692, 169 och 24,5 %. Antalet gifta kvinnor hade alltså stigit avsevärt både absolut och relativt. Vid statens järnvägar voro motsvarande tal år 1927 resp. 347, 78 och 22,4 % samt år 1931 resp. 336, 81 och 24,1 %. Hela antalet kvinnliga befattningshavare vid statens järnvägar hade alltså minskats sedan år 1927, men minskningen hade icke gått ut över de gifta, vilka i stället hade ökat både absolut taget — från 78 till 81 — och relativt — från 22,4 till 24,1 %. Ingenting syntes tala för att tendensen skulle vara en annan vid andra verk.

Andra kammarens första tillfälliga utskott, som fick att behandla denna motion, anförde i sitt utlåtande (nr 5) bland annat följande.

Utskottet ansåge det vara ur samhällelig synpunkt önskvärt, att gifta kvinnor kunde helt ägna sig åt familjens och hemmets vård, och utskottet delade även motionärens mening att bot borde sökas mot den rådande ungdomsarbetslösheten. Dock ansåge utskottet, att ett bifall till motionärens förslag skulle i mycket ringa grad förbättra förhållandena på arbetsmarknaden. Att såsom i motionen föreslagits genom speciella gratifikationer söka förmå gifta kvinnor att frivilligt avgå ur tjänsten funne utskottet ur principiell synpunkt vara olämpligt, och dessutom komme ett dylikt gratifikationssystem säkerligen icke att leda till åsyftat resultat. Icke heller motionärens tanke på visst företräde för beredande av tjänst åt gifta kvinnor, som frivilligt avgått ur statstjänst men av olika skäl önskade återinträda i densamma, torde vara möjlig att realisera, då detta såväl med hänsyn till personalens nyrekryterings- som befördringsmöjligheter syntes vara ägnat att inge vissa betänkligheter.

På förslag av utskottet avslogs motionen.

Den förevarande frågan var slutligen föremål för behandling även av 1933 års riksdag på grund av väckt motion, II: 394, vari hemställdes att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära skyndsamt utredning, som toge sikte på att få fram förslag för snabbast möjliga avveckling av det s. k. dubbeltjänstsystemet inom statsförvaltningen. Av motiveringen framgick, att motionärerna avsågo en inskränkning eller avveckling av gifta kvinnors rätt att inneha statstjänst. Även nu avstyrktes vidtagandet av särskilda åtgärder av vederbörande utskott, andra kammarens andra tillfälliga utskott (utlåtande nr 1), huvudsakligen på grund av svårigheten att finna framkomliga vägar, vilka, utan att skapa allvarliga orättvisor, kunde tillgodose de framförda önskemålen. Vid frågans behandling i kammaren bifölls emellertid ett under överläggningen framställt yrkande, att kammaren för sin del ville besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en utredning, som toge sikte på utarbetandet av förslag, åsyftande minskning på frivillighetens väg av antalet gifta kvinnor i statstjänst. Detta beslut biträdades dock ej av första kammaren, varför frågan förföll.

Frågan om gift kvinnas anställning i allmän tjänst har även i någon mån berörts av 1933 års statsrevisorer i samband med deras behandling av bisysslefrågan. Vid införskaffandet av materialet till förut omnämnda utredning i sistnämnda fråga hade sålunda uppgifter begärts av befattningshavarna även rörande makas eller makes anställning i statens eller annan allmän tjänst. Revisorerna kommo emellertid till det resultatet, att några säkra slutsatser i denna fråga icke kunde dragas av det införskaffade materialet. I sitt i anledning av revisorernas uttalanden avgivna yttrande hava *allmänna civilförvaltningens lönenämnd* och *kommunikationsverkens lönenämnd* sedermera anfört, att, om en utredning komme till stånd i bisysslefrågan, det låge nära till hands att därvid till behandling upptaga jämväl frågan, i vilken utsträckning gift kvinna borde medgivas att inneha statsanställning eller med statsmedel avlönad anställning.

I anledning av de motioner, som åsyfta en begränsning av gift kvinnas anställning i statens eller annan allmän tjänst, hava vissa kvinnosammanslutningar tillställt utskottet uttalanden i denna fråga.

De kvinnliga kårsammanslutningarnas centralråd ansluter sig till tanken på en utredning angående betydelsen ur arbetslöshetssynpunkt av olika former av dubbeltjänster, mångsyssleri m. m. under förutsättning *dels* att undersökningen icke inskränkes till att omfatta blott gifta kvinnor i statstjänst utan jämväl kommer att omfatta andra tjänsteinnehavare samt *dels* att undersökningen tar sikte på dessa företeelsers inverkan på arbetslösheten i sin helhet inom samhället.

Även *Föreningen kvinnor i statens tjänst* ansluter sig till tanken på en förnyad utredning angående dubbeltjänstsystemets utbredning inom statsförvaltningen, dock under förutsättning att utredningen i fråga kommer att bli förutsättningslös och icke begränsas till de gifta kvinnorna ävensom att de kvinnliga statstjänstemännen därvid få bli vederbörligen representerade.

Allmänna valmansförbundets centrala kvinnoråd vill, med hänsyn till att rådande förhållanden och en stark opinion synas göra en utredning önskvärd, icke uttala sig mot en dylik, men framhåller samtidigt att utredningen bör göras förutsättningslös.

Fredrika Bremer-förbundet hävdar för sin del, att den gifta kvinnan i statstjänst obetingat bör bibehållas vid de rättigheter, behörighetslagen givit henne.

Utskottet.

De sju motioner, vilka här i ett sammanhang upptagits till behandling, åsyfta samtliga vidtagandet från statsmakternas sida av sådana åtgärder, att en ur social synpunkt mera ändamålsenlig fördelning kan komma till

stånd av i motionerna närmare angivna arbetstillfällen, över vilka staten direkt eller indirekt förfogar. I flertalet av motionerna framhålls särskilt, att dylika åtgärder skulle vara ägnade att motverka arbetslösheten.

Bortsett från två speciella frågor, till vilka utskottet senare återkommer, kunna de i de föreliggande motionerna framställda yrkandena hänföras dels till bisysslefrågan och dels till det s. k. dubbeltjänstsystemet. Bisysslefrågan behandlas i motionerna II: 366, 368, 488, 489 och 502, i vilka påyrkas åtgärder för begränsning av statstjänstemännens rätt att vid sidan av den egentliga tjänsten inneha andra befattningar eller uppdrag. Till samma kategori torde böra räknas den i motionerna II: 368, 488 och 502 behandlade frågan om inskränkning av statlig pensionärs rätt att inneha avlönad arbetsanställning. Frågan om dubbeltjänstsystemet behandlas i motionen II: 366, i vilken hemställes om utredning rörande äkta makars samtidiga anställning i statstjänst, samt i motionerna II: 29, 368 och 488, i vilka mera generellt påyrkas utredning rörande gifta kvinnors anställning i statens eller annan allmän tjänst. Till samma grupp av yrkanden torde även böra räknas det i motionen II: 146 framförda om rätt till minskad tjänstgöringsskyldighet för befattningshavare, särskilt gifta kvinnor, i allmän tjänst.

Vad först angår frågan om statstjänstemännens bisysslor, så framgår av den ovan lämnade redogörelsen för den tidigare behandlingen av denna fråga, att densamma sedan länge varit föremål för synnerlig uppmärksamhet. Efter ingående utredning hava även förslag till skärpta restriktiva bestämmelser på detta område blivit framlagda, vilka förslag dock ännu ej blivit slutligt prövade. Vid sådant förhållande kunde det måhända anses onödigt att nu igångsätta en ny, omfattande undersökning. Då utskottet det oaktat för sin del förordar en dylik undersökning, beror detta därpå, att man vid de föregående utredningarna valt helt andra utgångspunkter än de som lagts till grund för de nu föreliggande motionerna. Dessa åsyfta, som förut framhållits, ett klarläggande av i vad mån det skulle vara möjligt att bereda arbetsanställning åt nu arbetslösa genom att inskränka statstjänstemännens rätt att vid sidan av tjänsten ägna sig åt annat förvärvsarbete. Vid den av 1933 års statsrevisorer verkställda utredningen har man visserligen på frågan anlagt sistnämnda synpunkt, men med den korta tid, som stått revisorerna till buds, har det givetvis för dem varit omöjligt att mera uttömmande behandla frågan. Utskottet föreslår sålunda, att statsrevisorernas undersökning på detta område fullständigas. I detta sammanhang torde den närbesläktade, i vissa motioner behandlade frågan om statlig pensionärs rätt att inneha avlönad tjänst av större omfattning böra upptagas till övervägande. Utskottet inser till fullo, att denna fråga är av rätt vansklighetsbeskaffenhet, men anser dock, att den äger ett så nära samband med frågan om statstjänstemännens bisysslor, att även den bör göras till föremål för utredning och övervägande ur här framförda synpunkter.

Vad härefter angår frågan om gift kvinnas innehav av statstjänst eller

av statsavlönad kommunal tjänst synes ingen av motionärerna åsyfta ett generellt förbud på detta område. Utskottet har också för egen del den uppfattningen, att en lagstiftning av sådan innebörd icke bör eftersträvas. De invändningar, som rests mot en dylik lagstiftning, synas nämligen utskottet synnerligen vägande. Utskottet vill emellertid erinra om att de sakkunniga, som utformat den s. k. behörighetslagen, gävo uttryck åt den meningen, att den gifta kvinnans anställning i statstjänst i många fall icke vore önskvärd eller borde främjas. De sakkunniga trodde dock att gifta kvinnor sällan i andra fall än då tvingande ekonomiska skäl föreläge skulle komma att söka arbete utom hemmet. Det har emellertid vid åtskilliga tillfällen i riksdagen gjorts gällande, att utvecklingen skulle ha jävat de sakkunnigas antagande härutinnan och att man i denna omständighet hade att söka en av orsakerna till den opinion mot gifta kvinnors innehav av allmän tjänst, som faktiskt numera på flera håll förefinnes och som tagit sig uttryck i yrkanden om restriktiva åtgärder för att hejda denna utveckling. Otvivelaktigt innebär i tider som de nuvarande med svår arbetslöshet föreningen på man och hustru av två tjänster, båda kanske välavlönade, ett irritationsmoment, och andra kammaren har också 1933 bifallit ett yrkande om en utredning med sikte på utarbetandet av förslag åsyftande minskning på frivillighetens väg av antalet gifta kvinnor i statstjänst. Utskottet håller före att en utredning inte längre bör undanskjutas och förordar alltså att den kommer till stånd. Därvid torde först böra undersökas omfattningen av gifta kvinnors anställning i statlig eller statsunderstödd kommunal tjänst samt i vad mån reglerande åtgärder på detta område skulle kunna få betydelse för motverkande av arbetslösheten. Då det gäller att överväga vilka åtgärder som lämpligen böra ifrågasättas, torde i enlighet med andra kammarens ovannämnda uttalande böra tagas sikte på möjligheterna att kunna stimulera till frivillig avgång ur tjänst. Åtskilliga uppslag i sådant avseende ha lämnats såväl i tidigare i denna fråga väckta motioner som i de nu föreliggande. Med gällande bestämmelser har en gift kvinna, som önskar helt ägna sig åt hemmets arbetsuppgifter, endast att definitivt frånträda sin tjänst. På grund härav torde det icke sällan förekomma, att de gifta kvinnorna kvarstå i tjänst utslutande eller förnämligast med tanke på att förhållanden i en framtid kunna uppstå, som ur försörjningssynpunkt nödvändiggöra tjänstens bibehållande. Det har därför ifrågasatts att öppna möjlighet för gift kvinna att avgå ur tjänst med rätt att sedermera efter behovsprövning åter inträda i samma eller annan anställning. Även om en sådan anordning skulle medföra vissa svårigheter ur arbetssynpunkt, torde uppslaget dock böra närmare undersökas. Även torde den i motionen II: 146 framförda tanken, att särskilt gifta kvinnor skulle medgivas rätt att få sin tjänstgöringsskyldighet inskränkt till förslagsvis hälften med motsvarande avdrag å avlöningsförmånerna, böra uppmärksammas. Jämväl övriga i förevarande syfte framförda uppslag, exempelvis det i motionen II: 29 framlagda att genom särskild förtidspen-

sionering söka förmå gifta kvinnliga befattningshavare att frivilligt avgå ur tjänst, torde böra närmare undersökas.

I motionen II: 368 har vidare ifrågasatts sänkning av pensionsåldern eller, om detta skulle ställa sig för kostsamt, förtidspensionering i större omfattning av tjänstemän, som fått sin arbetsförmåga nedsatt genom försvagad hälsa. Med anledning härav vill utskottet erinra, att till utskottet hade från början hänvisats även motionen II: 147 angående beredande av rätt till förtidspensionering av befattningshavare i allmän tjänst i syfte att därigenom bereda möjlighet till arbete åt unga arbetslösa. Liknande förslag men begränsade till att avse endast småskollärarinnor hava framförts i de till bankoutskottet remitterade motionerna II: 263 och II: 439. Sedermera har Kungl. Maj:t genom en den 2 mars 1934 dagtecknad proposition, nr 222, för riksdagen framlagt förslag till, bland annat, reglemente angående tjänstepension för tjänstemän, tillhörande den civila statsförvaltningen. Enligt 17 § i nämnda reglementsförslag må tjänsteman, som tidigast fem år före uppnåendet av pensionsåldern frivilligt avgår ur tjänst, under vissa förutsättningar medgivas rätt till förtidspension. Förslaget innebär även i stort sett en allmän sänkning av pensionsåldern. Sedan denna proposition för förberedande behandling hänvisats till bankoutskottet, meddelade fjärde tillfälliga utskottet, i avgivet memorial, nr 3, att utskottet för sin del ansåge, att den till utskottet hänvisade motionen II: 147 lämpligen borde behandlas av samma utskott, som hade att behandla ovan nämnda proposition nr 222 samt motioner II: 263 och II: 439. Utskottet anhöll därför att få till andra kammaren återlämna motionen II: 147, vilken framställning bifölls av kammaren, varefter även denna motion remitterades till bankoutskottet. Förslag av i stort sett samma innebörd och syfte som det nu förevarande, i motionen II: 368 framförda förslaget kommer alltså att i annat sammanhang underställas riksdagens prövning. Vid sådant förhållande har utskottet ansett sig för sin del icke böra göra annat uttalande i denna fråga än att den beredning, åt vilken kan komma att anförtros den av utskottet i anledning av de föreliggande motionerna förordade utredningen, bör vara oförhindrad att till behandling upptaga även här berörda spörsmål, därest och i den mån förhållandena, sedan riksdagen slutbehandlat de övriga motionerna i ämnet, så påkalla.

I samma motion, II: 368, har slutligen påyrkats utredning av möjligheterna att lindra den nuvarande stora arbetslösheten bland landets ungdom genom »uppgörande av förslag till organisation av en särskild propagandatjänst under socialstyrelsen, vars uppgift skulle vara att i samarbete med fackföreningar, tjänstemannasammanslutningar, det enskilda näringslivets organ, arbetsförmedlingar och pressen söka verka för en så vitt möjligt allmän tillämpning av kommitténs rekommendationer till lindrande av ungdomsarbetslösheten». För sin del håller utskottet före, att det är föga ända-

målsenligt att söka bilda sig en uppfattning om lämpligheten av ett realiserande av detta förslag, innan de utredningar blivit verkställda, på vilka den ifrågasatta anordningen skulle grundas. Enligt utskottets mening bör därför motionen i denna del icke föranleda någon åtgärd.

Med stöd av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande möjligheterna att genom en ändamålsenligare fördelning av arbetstillfällen av sådan art, som angivits i de föreliggande motionerna, eller genom andra åtgärder av ovan antydd natur motverka den rådande arbetslösheten samt att Kungl. Maj:t för riksdagen framlägger de förslag, som av utredningen kunna föranledas.

Stockholm den 24 april 1934.

På utskottets vägnar:

ELOF LINDBERG.

N ä r v a r a n d e: herrar *Lindberg* i Umeå, *Ossbahr*, *Landgren*, *Mattsson*, *Falk* och *Näslund*, fru *Nordgren* samt herrar *Beck* och *Malmqvist*.